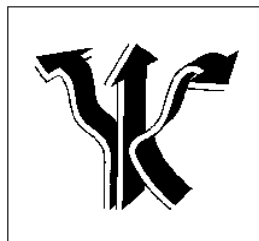


**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**



МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ**

з дисципліни

**«СОЦІОЛОГІЯ ЗНАННЯ»
(для бакалаврів)**

КИЇВ – 2018

Підготовлено доцентом кафедри соціології та соціальної роботи
кандидатом педагогічних наук *Бондаренко Н.О.*

Затверджено на засіданні кафедри соціології та соціальної роботи
(протокол № 8 від 7.03.2018 року)

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового інституту міжнародних
відносин та соціальних наук (протокол №8 від 29.03.2018 р.)

Бондаренко Н.О. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної
роботи студентів з дисципліни «Соціологія знання» (для бакалаврів). – К. :
МАУП, 2018. – 27 с.

Методичні рекомендації містить пояснювальну записку, тематичний план,
зміст дисципліни «Соціологія знання», теми рефератів, питання для
самоконтролю, питання на екзамен, завдання для самостійної роботи, список
літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом
(МАУП), 2018

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу «Соціологія знання» полягає в розкритті теоретичних основ соціальної педагогіки як науки та обґрунтуванні змісту провідних напрямів професійної соціально-педагогічної діяльності з представниками різних соціальних груп.

Вивчення курсу передбачає формування у студентів знань щодо сутності соціальної педагогіки як науки та її функцій; принципів та методів соціально педагогічної діяльності; особливостей соціалізації особистості в різних мікросоціумах; попередження негативного впливу факторів соціального середовища на особистість; умов організації соціально-педагогічної роботи з різними категоріями клієнтів.

На основі цих знань у студентів будуть сформовані уміння: аналізувати різні фактори впливу на соціалізацію особистості; диференціювати зміст діяльності відповідно до різних об'єктів, суб'єктів та напрямів соціально-педагогічної роботи; враховувати специфіку різних соціальних груп у процесі створення прогнозу професійної діяльності; добирати адекватні форми та методи соціально-педагогічної діяльності.

Самостійна робота студентів має дві складові: самостійна підготовка до аудиторних занять та підготовка до модульного контролю.

Поряд з традиційними видами аудиторних занять, планується виконання індивідуальної аудиторної роботи під керівництвом викладача, коли проводиться колективне або індивідуальне консультування студентів та модульний контроль.

Навчально-методична картка дисципліни представляє структуру навчального курсу за змістом та видами навчальної діяльності в поєднанні з графіком навчального процесу, календаризованого за термінами вивчення та складання окремих модулів. Кожен з модулів має свою форму контролю у вигляді індивідуальних завдань, виконання яких передбачається в письмовому вигляді з наступних захистом.

Рейтингова система оцінювання дозволяє врахувати, як поточну підготовку студентів до аудиторних занять, так і визначити рівень засвоєння навчального матеріалу окремого модуля. Підсумкова оцінка виставляється за рейтинговими показниками, з можливістю її покращення під час семестрового контролю.

Тематика індивідуальних завдань, перелік питань, обговорюваних під час контрольних заходів. Подані матеріали дозволяють студенту самостійно планувати терміни та обсяги складової навчальної діяльності, прогнозувати її результативність.

Завданням дисципліни є вивчення основних етапів становлення соціології знання, теоретичних концепцій та підходів, що склалися протягом ХХ – на початку ХХІ ст., сучасних проблем з якими стикається соціологія знання.

Після опанування курсу студенти повинні *знати*:

- ✓ теоретичні основи формування і розвитку основних концепцій соціології

знання;

- ✓ основні підходи до визначення ролі соціального контексту у формуванні знань, ідей, наукових теорій, парадигм, світоглядних концепцій;

вміти:

- ✓ оперувати основними поняттями соціології знання;
- ✓ аналізувати, узагальнювати, робити порівняльну характеристику ідей різних дисциплін та концептуальних підходів до проблеми знання;
- ✓ вміти працювати з бібліографією та першоджерелами курсу;
- ✓ вміти використовувати набуті знання з курсу при вивченні інших соціологічних дисциплін;
- ✓ вміти застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань, при розробці соціальних та наукових проектів, організацій міжлюдських відносин;
- ✓ вміти науково аналізувати соціально-значущі проблеми і процеси, факти і явища суспільного життя, процеси конструювання соціальної реальності через призму становлення та використання знань, ідей, здорового глузду, світоглядних позицій, міфологічного знання тощо.

Засоби контролю знань студентів з дисципліни:

✓ *поточний контроль* студентів проводиться з метою перевірки засвоєння ними основних положень лекційного матеріалу. Він здійснюється на семінарських заняттях, шляхом опитування (письмового та усного), тестування, прослуховуванням доповідей та рефератів студентів, оцінки якості відповідей на контрольні запитання та індивідуальні та творчі завдання;

✓ *підсумковий (модульний) контроль* – здійснюється за рахунок аналізу результатів модульних контролів студентів за темами навчальної дисципліни. Підсумкова оцінка розраховується як сумарний бал успішності кожного студента за заліковими модулями навчальної дисципліни та під час проведення іспиту за означеним у навчальній програмі переліком питань;

✓ *підсумково-модульний контроль за дисципліну* здійснюється з урахуванням середньозваженого усіх оцінок за залікові модулі. Підсумково-модульна оцінка може перескладатися з метою її підвищення в період проведення тижнів академічного контролю за означеними у навчальній програмі переліком питань.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ЗНАННЯ»

№ з/п	Назва змістового модуля і теми
Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ	
<i>Тема 1</i>	Етапи становлення і розвитку соціологічного знання
<i>Тема 2</i>	Поняття «соціологія знання»
<i>Тема 3</i>	Об'єкт соціологічного знання
<i>Тема 4</i>	Визначення структури соціологічного знання
Змістовий модуль 2. СОЦІОЛОГІЯ ЗНАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ	
<i>Тема 5</i>	Класифікація знань
<i>Тема 6</i>	Рівні соціологічних знань
<i>Тема 7</i>	Роль знання у житті людства
<i>Тема 8</i>	Соціологія знання як чинник формування конструктивного мислення
Разом годин: 180	

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ЗНАННЯ»

Самостійна робота студентів є основною формою оволодіння знаннями у вільний від аудиторних занять час.

До самостійної роботи належать такі види робіт, які студенти виконують під час підготовки до всіх аудиторних занять, у процесі підготовки індивідуальних завдань, навчально-пошукової або науково-дослідної діяльності. Це не залежить від того, здійснюється робота за умов консультування викладачем, або без його участі; поза розкладом, або за розкладом, що регламентує самостійну підготовку.

З дисципліни «Соціологія знання» рекомендуються такі види самостійної роботи:

- самостійне вивчення й поглиблене опрацювання певних тем дисципліни та окремих питань;
- вивчення матеріалу лекцій за конспектами, підручниками і спеціальною літературою;
- підготовка до семінарських занять за допомогою статей з наукових періодичних журналів та авторефератів дисертацій;
- виконання індивідуальних завдань;
- виконання творчих завдань;

- підготовка до контрольних робіт та модульного тестування;
- написання рефератів;
- підготовка доповідей на студентські наукові конференції.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ Й ПОГЛИБЛЕНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Змістовий модуль I.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Тема 1. Етапи становлення і розвитку соціологічного знання

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на наступні аспекти:

У розвитку соціологічних знань окреслюється кілька етапів з яскраво вираженими особливостями.

Протосоціологічний період. Охоплює проміжок часу від античної доби до початку XIX ст. Джерела історії соціологічних знань сягають сивої давнини, коли з'являються перші уявлення про світ і людину в ньому, суспільство, виникають ідеї і формуються теорії про суспільне життя, соціальні процеси, розвиток людської культури. З розвитком суспільства, еволюцією процесів самопізнання та осмислення людиною соціальних явищ і процесів зростає потреба у соціологічних знаннях. Поступово, збагачуючись історичним досвідом, стають складнішими і досконалішими погляди вчених, так само як ускладнюється і вдосконалюється сам процес пізнання та його об'єкт.

У межах протосоціологічного періоду виділяють кілька етапів формування поглядів на суспільство, закони його розвитку: античний, середньовічний, епох Відродження і Просвітництва. Важливими є передісторія емпіричної соціології, особливості розвитку державознавства та політичної арифметики.

Протосоціологічні погляди в середньовіччі. Розпочавшись у V ст., епоха середньовіччя тривала три періоди: раннє середньовіччя (V—XI ст.), період розвинутого феодалізму (XI — середина XV ст.), пізнє середньовіччя (кінець XV — середина XVII ст.). Історичною межею стали розпад античного суспільства, падіння Західної Римської імперії, формування феодальних відносин, які, спричинивши суттєві соціально-політичні зміни, потребували відповідного теоретичного обґрунтування. Головним джерелом знань про світ, природу, людину, суспільні відносини стає релігія, суттєво потіснивши і навіть поставивши собі на службу науку.

Одним з найпомітніших тогочасних мислителів, які взяли на себе місію, був ідеолог католицизму, впливовий релігійний діяч, домініканський монах Фома Аквінський (1225—1274). Широко застосовуючи положення Арістотеля, він виводить ієрархію форм світу: від Бога — чистого розуму — до духовного світу і матеріального, де вищі форми дають життя нижчим. За таким же ієрархічним принципом будується й суспільство: піддані підкоряються царям і світській владі на основі законів, як природних і писаних, так людських і божественних. Людська воля має підкорятися волі Бога, порушення феодальних законів є тяжким гріхом. Виділяючи чотири види законів, Фома Аквінський

вибудовує досконалу, на його погляд, систему світового порядку: народ — володар — законолюдський — закон природний — закон божественний — закон вічний.

Протосоціологічні погляди доби Відродження Епоха Відродження стала своєрідним синтезом культури, філософських, політичних знань, властивих античності й середньовіччю. Головна домінанта її: орієнтація суспільно-політичної, естетичної думки, культури і мистецтва до ідейно-теоретичних джерел античності. У центрі світоглядних, естетичних конструкцій фігурує людина, а гуманізм — своєрідне світське вільнодумство — витісняє догматизм церкви, схоластику. Повага до гідності людини, визнання пріоритету її прав, необхідності гармонійного їх розвитку і соціального буття були в цей час провідними.

У розвитку філософської, соціологічної думки епохи Відродження окреслюється три етапи:

1. Гуманістичний (середина XIV — середина XV ст.), якому властиве протиставлення середньовічного теоцентризму інтересу до людини, її зв'язків зі світом.

2. Неоплатонівський (середина XV ст. — перша третина XVI ст.), на якому домінує розгляд проблем буття.

3. Натуралістичний (середина XVI ст. — початок XVII ст.), з його прагненням пристосувати закони природи до пізнання соціальної реальності.

Протосоціологічні погляди епохи Просвітництва. У XVIII ст. продовжують побутувати соціально-утопічні погляди на розвиток суспільства, втілюючись у теоріях утопічного соціалізму Жана Мельє (1664— 1729), Мореллі, Леже-Марі Дешан, які своєрідно трактували природне право, заперечували суспільний договір і вважали необхідною народну революцію для зміни існуючого державного устрою.

Помітними в соціологічній спадщині минулого є і погляди англійського медика, філософа Бернарда Мандевіля (1670—1733). Він вважав, що в суспільне життя людина перейшла зі стадії дикості. Але ця стадія не була гоббсівським «природним станом» війни всіх проти всіх. Навпаки, Мандевіль стверджував, що людина від природи не хижак. Вона боязлива, любить мир і спокій, ніколи не вступала б у конфлікти, якби могла мирно одержувати те, що їй необхідно. У цих якостях людини Мандевіль вбачав запоруку і передумову їх суспільного існування, вважаючи, що грубо помиляються ті, хто способи збагачення, досягнення благополуччя і щастя приватних родин бачив такими ж, як і суспільства в цілому. «...Під суспільством я розумію державу, в якій людина або скорена переважаючою її силою, або виведена зі свого дикого стану шляхом переконання, стала слухняним створінням, яке може знайти мету, працюючи на інших, і де під владою одного керівника держави або якоїсь іншої форми правління кожний член суспільства підкоряється цілому, а всіх їх завдяки хитромудрому керуванню змушують діяти заодно». Щодо форм правління, історично першою, на думку Мандевіля, була монархія, а двома різними протилежними спробами виправити її недосконалість — аристократія і демократія. Подальший розвиток державного управління відбувався завдяки поєднанню цих форм.

Класичний період у розвитку світової соціології На початку ХІХ ст. конкретизується проблематика традиційної соціальної філософії, набувають розвитку емпіричні соціальні дослідження. Французький мислитель К.-А. Сен-Сімон запропонував вивести науку про людину на рівень знань, які ґрунтуються на спостереженні, зайнятися «встановленням послідовних рядів фактів». Він виробив концепцію «соціальної фізіології», в якій раціоналістичні погляди ХVІІІ ст. поєднував з історизмом у дослідженні суспільних явищ, зробив перший крок до вивчення суспільних явищ як елементів цілісного організму.

Методологічні розробки Сен-Сімона сприяли формуванню позитивізму як напряму в філософії та соціології (від лат. *positivus* — заснований на досвіді, фактах, реальний). Головне спрямування позитивізму полягало у відмові від абстрактних міркувань про суспільство, у створенні «позитивної» соціологічної теорії, яка повинна була стати такою ж доказовою і загальнозначущою, як і природничі теорії.

Родоначальником позитивізму вважають Огюста Конта. Спочатку він був домашнім учителем математики, потім працював секретарем у Сен-Сімона, написав з ним кілька наукових праць. Однак розбіжності з принципових теоретичних і політичних питань (Конт не визнавав сен-сімонівського соціалізму) призвели до розриву їх творчих взаємин.

Істотними у контівській соціології є методи дослідження суспільства. Виступаючи проти умоглядності, крайнощів емпіризму, Конт обґрунтував застосування в соціології методу спостереження, а також експериментального й історичного методів. Основним методом дослідження в соціології вважав спостереження, а найбільш адекватним природі соціальних явищ — історичний метод, тобто історичне порівняння різних послідовних станів людства.

Тема 2. Поняття «соціології знання»

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на наступні аспекти:

Соціологічні знання — це єдність теорії та соціальної практики. Теорії та концепції, розроблені на найвищому рівні у сфері формування знань про соціальну реальність, становлять теоретичну фундаментальну соціологію.

Спеціальні соціологічні теорії, або теорії середнього рівня, вивчають закономірності та випадковості розвитку й відтворення окремих соціальних спільностей (соціологія міста, села, етнічної групи, демографічної групи тощо). До середнього рівня належать галузеві теорії, що розкривають закономірності, випадковості та механізми життєдіяльності соціальних спільностей в окремих сферах (соціологія праці, соціологія освіти, соціологія побуту, економічна соціологія, соціологія управління тощо), та теорії, що аналізують окремі елементи соціального механізму (теорії комунікації, соціальної активності, соціологія організацій тощо).

Емпірична соціологія вивчає, аналізує та узагальнює соціальні факти. Вона використовує методи конкретних соціологічних досліджень (опитування, спостереження, аналіз документів).

Соціологія знання — напрям у сучасній філософії і соціології, який аналізує залежність знання (типів світогляду, ідеологій, ідей, категорій і т.п.) від соціальних факторів (суспільства в цілому, класів, інституцій, соціальних відносин). Якщо гносеологія досліджує відношення знання і об'єкта, то соціологія знання - знання і суб'єкта. Виділяють два розуміння соціології знання — вузьке і широке. Перше охоплює, тільки тих мислителів, які самі себе відносять до соціології знання (М. Шелер, К. Маннгейм, В. Штарк), друге — тих, що аналізують цю ж проблематику, не відносячи себе до неї (М. Вебер, франкфуртська школа та ін.). До останнього можна віднести і постпозитивізм, який досліджує вплив суспільства на розвиток науки. Теоретичні витoki соціології знання — вчення К. Маркса про детермінацію суспільної свідомості, суспільного буття, вчення Е. Дюркгейма про соціальну зумовленість колективних уявлень та ін.

Тема 3. Об'єкт соціологічного знання

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на *наступні аспекти*:

Предмет та об'єкт соціології, як і будь-якої іншої науки, не тотожні. Об'єктом є все, на що спрямоване дослідження. Один і той самий об'єкт можуть вивчати різні науки. Предмет завжди чітко окреслює сферу й мету дослідження. Тому предметом соціології є окремі аспекти, особливості, відносини об'єкта дослідження. Сучасне тлумачення предмета соціології має враховувати насамперед те, що вона є специфічним науковим знанням про суспільство, яке відрізняється від інших суспільних наук і має свій самостійний предмет.

Як наука про соціальні спільноти, соціологія досліджує масові соціальні процеси і поведінку, стани і форми соціальної взаємодії та соціальних взаємозв'язків людей, що утворюють соціальні спільноти. Вона вивчає як індивідуально-неповторні особистості, так і соціальні типи. Соціологія розглядає особистість не крізь призму індивідуально неповторних властивостей та якостей (це предмет психології, а з позиції соціально-типових рис як суб'єкта розвитку суспільства. Для неї особистість — не тільки частинка малої контактної групи, а й типовий представник певної великої соціальної спільноти, носій властивих їй норм, традицій, цінностей, поглядів і відносин. Як сукупність усіх суспільних відносин, вона керується у своїй поведінці передусім набутими та встановленими нормами, а її відносини формуються згідно з соціальними цінностями, правилами, законами.

Специфіка соціологічного знання полягає в тому, що об'єкт соціологічного пізнання не збігається з певним конкретним явищем суспільного життя чи явищем суто соціальним, оскільки він може бути виокремлений з об'єктивної реальності та класифікований за різними аспектами.

Об'єктом соціологічного пізнання є сукупність соціальних зв'язків і соціальних відносин. Оскільки ці зв'язки і відносини у кожному конкретному, соціальному об'єкті завжди організовані, об'єкт соціологічного пізнання виступає тільки як соціальна система

Тема 4. Визначення структури соціологічного знання

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на *наступні аспекти*:

Система соціологічного знання має складну структурну будову. З одного боку, це відображення складності як об'єкта, так і предмета соціології. При найширшому визначенні виокремлюють дві предметні зони: мікро- і макрорівень. Предметом мікросоціології є індивіди, мотиви та акти поведінки, той зміст, що його люди вкладають у взаємодію, тобто все те, що створює і змінює суспільство. Макросоціологія зосереджує увагу на типових прикладах поведінки, що є ключем до розуміння суспільства в цілому. Це структури, які включають сім'ю, релігію, політичний, економічний устрій суспільства тощо.

Відповідно до розуміння соціології можна розглядати й структуру соціологічного знання:

- загальні соціологічні теорії, які відображають визначальні тенденції становлення й функціонування соціальних спільнот, роль і місце у цих процесах людини як істоти соціальної;

- спеціальні соціологічні теорії, які досліджують розвиток та відтворення людиною окремих соціальних спільнот, а також суть і основні характеристики людини соціальної;

- ✓ галузеві соціологічні теорії, які розкривають механізми життєдіяльності і функціонування соціальних спільнот у певних сферах суспільного життя та процеси соціалізації людини;

- ✓ емпіричні соціологічні дослідження, скеровані на з'ясування, аналіз і узагальнення соціальних фактів: дій, вчинків і мислення людей, конкретних продуктів людської діяльності, розвитку і взаємодії створених людьми соціальних спільнот.

З іншого боку, складність структури соціологічного знання зумовлена особливостями виникнення та розвитку соціології як науки. Адже виникла вона в результаті конкретизації соціальної філософії, спеціалізації та кооперації суспільних наук і розвитку емпіричних соціальних досліджень. При цьому два основних напрями — теоретичний і емпіричний — продовжували розвиватись незалежно один від одного. Як стверджує російський соціолог Г.Осіпов, до кінця XIX ст. теоретичні та емпіричні соціальні дослідження практично не були взаємопов'язані.

У процесі розвитку соціології теоретичний напрям, що базувався на соціальній філософії, утворився як загальносоціологічний рівень соціологічного знання, або рівень загальносоціологічних теорій. На цьому рівні досліджуються проблеми соціально-філософського осмислення найзагальніших питань розвитку і функціонування суспільства загалом та місця в ньому людини, а також гносеологічні проблеми соціології, питання побудови соціальних структур та моделей соціальних спільнот і процесів, здійснюється розробка методів вивчення соціальних процесів і явищ тощо.

Теоретичну соціологію становлять різноманітні концепції, що розглядають сферу соціального життя суспільства як соціальну систему, соціальні спільноти, соціальні відносини, процеси, інститути, і по-своєму інтерпретують їх. Соціологічна теорія охоплює на вищому рівні абстрагування

причинні зв'язки в розвиткові соціальних явищ, описує соціальні взаємозв'язки в загальному вигляді.

Упорядкована система перевірених висловлювань, тверджень та доказів дає можливість упевнено будувати моделі соціальних процесів, їх структурологічних схем, виявляти динаміку поведінки людей у тих чи інших сферах життєдіяльності суспільства.

У загальносоціологічній теорії інтегруються також результати соціального досвіду та емпіричних досліджень і цим самим заново висвітлюються або додатково характеризуються ті чи інші соціальні об'єкти, вивіряється надійність соціальних прогнозів шляхом накладення теоретичних моделей на моделі конкретних соціальних процесів, одержаних емпіричним шляхом, і навпаки.

Слід зазначити, що на загальнотеоретичному рівні соціологія пов'язується з іншими науками та галузями наукового знання: філософією, історією, політологією, культурологією, економікою, психологією, антропологією, педагогікою тощо. Концепції, що розробляються на цьому рівні, відзначаються високим ступенем абстракції. При цьому до кола їх вивчення не потрапляють такі конкретні соціальні одиниці, як соціальна група або соціальний процес.

Повертаючись до другого напрямку — емпіричного або конкретно-соціологічних досліджень, зауважимо, що він також пройшов значний шлях у своєму розвитку. Починаючи з 20-х років ХХ ст. емпіричні дослідження відіграють дедалі більшу роль у розвитку системи соціологічного знання. Удосконалюється техніка соціологічних досліджень, розширюються можливості практичного застосування соціології.

Конкретно-соціологічні (емпіричні) дослідження являють собою інструмент встановлення й узагальнення соціальних фактів за допомогою прямої або опосередкованої реєстрації здійснених подій, характерних для соціальних явищ, об'єктів і процесів, що вивчаються. Предметом аналізу тут виступають події, вчинки, характеристики поведінки людей, соціальних груп, тобто відображення соціальної реальності у свідомості людей.

Шляхом зміни й опису окремих фрагментів реальної дійсності в якомусь чітко визначеному просторово-часовому інтервалі з'являється можливість одержати обґрунтовані знання — соціальні факти. Такими фактами можуть бути: поведінка індивідів або соціальних груп і спільнот; продукти людської діяльності; ціннісні орієнтації, потреби, інтереси людей; вербальні дії (судження, думки, оцінки). За допомогою певного набору методів емпіричних досліджень (опитувань, спостережень, вивчення документів, експериментів) на цьому рівні ведеться збір первинної соціологічної інформації, а саме: численних фактів, відомостей, думок членів соціальних груп, особистісних даних тощо.

Наукова реєстрація та узагальнення соціальних фактів в результаті становлять базу подальших теоретичних досліджень, обґрунтованих пропозицій, рекомендацій і прогнозів, правильність яких перевіряється практикою.

За підсумками опрацювання та аналітичного узагальнення формуються первинні висновки щодо конкретних явищ соціального життя. Як бачимо, саме в таких конкретних і точних знаннях про окремі соціальні факти, явища і процеси має потребу теоретична соціологія для надання теоретичним узагальненням та концепціям дійсно наукового характеру — достовірних і точних знань.

Отже, не викликає сумніву, що загальносоціологічні теорії та конкретно-соціологічні (емпіричні) дослідження мають бути нерозривно пов'язані між собою. Без забезпечення такого зв'язку теоретизування, не підкріплене знанням конкретних фактів реальної соціальної дійсності, стає беззмістовним і нежиттєздатним. Водночас емпіричні дослідження, які не спираються на загальнотеоретичні висновки, не пояснюють природу більшості соціальних явищ і процесів, що відбуваються у суспільстві

Основна література: [2, 5, 6, 8, 10, 19].

Додаткова література: [2, 4, 11, 17, 20].

Змістовий модуль 2.

СОЦІОЛОГІЯ ЗНАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Тема 5. Класифікація знань

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на наступні аспекти:

За природою знання можуть бути:

- декларативні
- процедурні

Декларативні знання містять в собі лише уявлення про структуру певних **понять**. Ці знання наближені до **даних, фактів**.

Процедурні знання мають активну природу. Вони визначають уявлення про засоби і шляхи отримання нових знань, перевірки знань. Це **алгоритмічного** роду. Наприклад: метод **мозкового штурму** для пошуку нових ідей.

За ступенем науковості знання можуть бути науковими і позанауковими.

Наукові знання можуть бути¹:

- емпіричними, отриманими на основі **досвіду** або **спостереження**;
- теоретичними, отриманими на основі **аналізу абстрактних моделей**.

Теоретичні знання — абстракції, аналогії, схеми, що відображають структуру і природу процесів, що протікають у предметній сфері. Ці знання пояснюють **явища** й **можуть** використовуватися для **прогнозування поведінки об'єктів**.

Ненаукові знання можуть бути:

- **позанаукові** — знання несумісні з наявним гносеологічним стандартом.

Широкий клас паранаукового (пара від грец. — біля, при) знання включає вчення або роздуми про феномени, пояснення яких не є переконливим з погляду критеріїв науковості;

• лженауковими — свідомо експлуатують домисли і забобони. Лженаукове знання часто представляє науку як справу аутсайдерів. Як симптоми лженауки виділяють малограмотний пафос, принципову нетерпимість до спростувальних доводів, а також претензійність. Псевдонаукове знання дуже чутливо до злості дня, сенсації. Його особливістю є те, що воно не може бути об'єднане парадигмою, не може володіти систематичністю, універсальністю. Лженаукові знання співіснують з науковими знаннями. Вважається, що псевдонаукове знання виявляє себе і розвивається через квазінаукове;

• квазінауковими — вони шукають собі прихильників, спираючись на методи насильства і примушення. Квазінаукове знання, як правило, розцвітає в умовах строгої ієрархизованої науки, де неможлива критика можновладців, де жорстко проявлений ідеологічний режим;

• антинауковими — як утопічні і свідомо спотворюючи уявлення про дійсність. Приставка «анти» звертає увагу на те, що предмет і способи дослідження протилежні науці. З ним зв'язують одвічну потребу у виявленні загального легко доступних «ліків від всіх хвороб». Особливий інтерес і тяга до антинауки виникає в періоди соціальної нестабільності. Але хоча даний феномен достатньо небезпечний, принципового позбавлення від антинауки відбутися не може;

• псевдонауковими — є інтелектуальною активністю, що спекулює на сукупності популярних теорій, наприклад, історії про стародавніх астронавтів, про **снігову людину**;

• **повсякденно-практичними** — що доставляли елементарні відомості про природу і навколишню дійсність. Люди, як правило, мають в своєму розпорядженні великий обсяг буденного знання, яке проводиться повсякденно і є початковим пластом всякого пізнання. Іноді аксіоми розсудливості протирічать науковим положенням, перешкоджають розвитку науки. Іноді, навпаки, наука довгим і важким шляхом доказів і спростувань приходять до формулювання тих положень, які давно затвердили себе в середовищі буденного знання. Буденне знання включає і **здоровий глузд**, і **прикмети**, і повчання, і **рецепти**, і **особистий досвід**, і **традиції**. Воно хоч і фіксує істину, але робить це не систематично і бездоказово. Його особливістю є те, що воно використовується людиною практично не усвідомлено і в своєму застосуванні не вимагає попередніх систем доказів. Інша його особливість — принципово неписьменний характер.

• **особистісними** — залежні від здібностей того або іншого суб'єкта і від особливостей його інтелектуальної пізнавальною діяльності.

«Народна наука» є особливою формою позанаукового і ірраціонального знання, яка в наш час стала справою окремих груп або окремих суб'єктів: **знахарів**, **цілителів**, **екстрасенсів**, а раніше **шаманів**, **жерців**, старійшин роду. При своєму виникненні народна наука виявляла себе як феномен **колективної свідомості** і виступала як **етнонаука**.

За місцем знаходження виділяють: особові (неявні, приховані) знання і формалізовані (явні) знання;

Неявні знання:

- знання людей

Формалізовані (явні) знання:

- знання в документах
- знання на компакт-диск дисках та інших зовнішніх носіях
- знання в персональних комп'ютерах
- знання в інтернеті.

Суб'єктивно-об'єктивні знання. У своїй філософії Іммануїл Кант цікавився тим, чи повністю знання людини випливають із досвіду. Кант переосмислює саме поняття суб'єкта і вперше у філософії ставить питання про загальність суб'єкта, встановлює відмінність між суб'єктивними і об'єктивними елементами знання в самому суб'єкті. Зрештою, він намагається розв'язати проблему, як можливе достовірне наукове знання.

Достовірність та об'єктивність знання, за Кантом, зумовлена трансцендентальним (надіндивідуальним) рівнем суб'єкта пізнання, якому за природою притаманні деякі вроджені (додосвідні, **апріорні**) форми знання про **реальність: простір, час**, форми розуму.

Тема 6. Рівні соціологічних знань

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на *наступні аспекти*:

У структурі соціологічного знання виділяється мікро- і макросоціологія. На макрорівні соціологічного знання, як правило, проводиться аналіз соціальних структур, великих соціальних груп і спільнот. Тут розглядається, як виникають і функціонують соціальні структури, як взаємодіють елементи структури в якості цілісних систем. Соціальними структурами, які вивчає макросоціологія, виступають соціальні інститути.

На мікрорівні відбувається вивчення безпосередніх соціальних взаємодій, процесів соціальної комунікації і соціальних відносин в малих групах, проблем повсякденності, соціальної поведінки, суб'єктивних смислів соціальних дій тощо. У сучасній соціології вивчення цих проблем ведеться з позицій символічного інтеракціонізму, етнометодології, феноменологічної соціології та ін.

Розмежування соціологічних концепцій макро- і мікрорівнів свідчить, що мова йде про різне "баченні" однієї і тієї ж соціальної реальності, різних підходах та методах її дослідження. Для макросоціології - це будова суспільства, взаємозалежність і взаємодію його великомасштабних структурних утворень, які в кінцевому підсумку могли б бути інтерпретовані як фактори конкретних форм соціальної поведінки індивідів і груп. Мікросоціологія ж орієнтована на вивчення механізмів взаємодії людей на особистісному рівні, який її прихильниками вважається базовим і розглядається як вирішальний у формуванні більш складних форм соціальної поведінки.

Зазначене розмежування, як бачимо, склалося історично і відтворює послідовність поглиблення соціальної науки у свій предмет - природу людської соціальності. Протягом останніх десятиліть спостерігаються спроби зблизити дослідницькі підходи як шляхом побудови проміжних, опосередкованих теоретичних концепцій, так і поєднанням методичних засобів і технічних прийомів.

Внаслідок своєї комплексності та виходячи з масштабів розкритих в соціологічних поглядах і теоріях суспільних явищ, сучасна соціологія має трирівневу структуру.

На тому рівні, на якому розташовані фундаментальні дослідження, виявляється зміст суспільних відносин, їх рольові особливості та механізми взаємодії, а також описуються суспільні відносини залежно від їхніх суб'єктів. На цьому ж рівні досліджуються взаємодії економічної, політичної, духовної та соціальної сфер суспільства, розкриваються їх взаємозв'язку і взаємозалежності. На рівні загальносоціологічних теорій кожне соціальне явище аналізується з позицій його ролі і місця в суспільстві, наявності різноманітних зв'язків з іншими явищами. Воно вивчається через взаємодії глобальних соціальних факторів, до яких відносяться вищевказані суспільні відносини, а також співвідносні сфери суспільного життя і об'єктивні закони розвитку суспільства

Крім того виділяють теорії середнього рівня, спеціальні соціологічні теорії (у тому числі галузеві), які пояснюють окремі соціальні явища в конкретних умовах. Ідея полягає в тому, що необхідно розробляти теорії, виходячи з обмежених соціальних явищ; ці теорії будуються як узагальнені, пов'язані в логічну систему. Такі теорії повинні будуватися відповідно до емпіричними дослідженнями, перевірятися на практиці. Термін "теорії середнього рівня" був введений американським соціологом Р. Мертоном в 1947 р. Якщо сам Мертон спочатку під теоріями середнього рівня розумів тільки теорію ролей, теорію девіантної поведінки, то згодом теорії середнього рівня стали співвідносити зі спеціальними, галузевими (приватними) соціологічними теоріями.

Знання середнього рівня вчені умовно ділять на три групи теорій:

- Соціальних інститутів і організацій;
- Соціальних спільнот;
- Спеціальних соціальних процесів і явищ.

Ці теорії покликані, по-перше, з'ясувати об'єктивні взаємозв'язку певної предметної області з цілісною суспільною системою і, по-друге, розкрити специфічні властивості внутрішніх відносин і закономірностей саме цієї предметної області. Справа в тому, що загальна теоретична соціологія, яка вивчає закономірності розвитку суспільства в цілому, не дає матеріалів з розвитку окремих спільнот, явищ, процесів в конкретних умовах і в конкретних сферах суспільства. Ці закономірності повинні досліджувати і вивчати галузеві і спеціальні соціологічні теорії і відповідно орієнтувати соціальне управління.

Ще один рівень соціологічного знання визначений конкретними соціологічними дослідженнями, на цьому ж рівні розташовуються гіпотези приватних соціологічних досліджень і розробки соціальної інженерії,

спрямовані на практичне впровадження знань. Тут робочі гіпотези розгорнуті, як правило, в системі декількох наукових суджень і є основою для виконання емпіричного дослідження, результати якого узагальнюються в теоретичні положення середнього рівня соціологічного знання.

Проте треба зауважити, що описані вище рівні соціологічного знання не ізольовані один від одного. Зазначене поділ досить умовний, оскільки будь-яке з них або прямо, або опосередковано вносить внесок у вирішення і наукових, і практичних завдань.

Тому правильно говорити тільки про переважання в кожному окремому випадку того чи іншого соціологічного знання: наукового, фундаментального або прикладного (практичного), що є підставою для його віднесення до сфери теоретичної або емпіричної соціології. Це ж відноситься і до емпіричним соціологічним дослідженням: вони можуть бути орієнтовані на вирішення наукових проблем (наприклад, на створення спеціальної соціологічної теорії) або практичних, пов'язаних з удосконаленням, соціальних інститутів (сім'ї, освіти, права і т.д.).

Тема 7. Роль знання у житті людства

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на *наступні аспекти*:

Мислення людини неодноразово звертається до її особистих знань при розв'язанні кожної проблеми й прийнятті кожного рішення. Перш за все людина повинна розпізнати ситуацію, інформацію про яку вона отримує від органів чуття, визначити чи траплялася така ситуація раніше, тобто класифікувати її. При цьому людина опирається на знання, вироблені попереднім досвідом. Коли ситуацію класифіковано, людина запитує у своїх знань, чи відома успішна дія в цій ситуації. Якщо успішна дія відома, то виробляється гіпотетичне рішення як діяти, яке проходить перевірку **розсудком**. Виконуючи таку перевірку, розсудок знову звертається до особистих знань людини. На певному етапі процесу мислення виробляється впевненість у правильності рішення, яка переходить у віру, а потім у дію. Якщо розв'язку проблеми знайти не вдалося, або проблему взагалі не класифіковано, рішення не виробляється, людина вагається.

Після успішної чи неуспішної дії, людина робить висновок і вносить корективи в свої знання. Тобто, по суті знання є спресованим і проаналізованим попереднім досвідом. Те, як такі процеси відбуваються на фізико-біологічному рівні, достеменно невідомо й є предметом вивчення багатьох наукових дисциплін, серед яких віділяються **філософія свідомості** та **когнітивна наука**. Незрозуміло, наприклад, як знання зберігаються в пам'яті на фізичному й організаційному рівні, як здійснюється швидкий доступ до потрібної інформації тощо?

Отже, особисті знання людини динамічні, весь час змінюються, доповнюються й виправляються, а часто й забуваються. Однак людина має здатність обмінюватися знаннями, збагачувати свої знання за рахунок знань інших людей. Людині властиво **навчатися** й навчати. Так виробляється знання усього людства. Передача знань може здійснюватися усно, тобто від однієї людини до іншої, або іншим способом **комунікації**, зокрема з

використанням **письма**. Закодовані знання людства, що значно перевищують за обсягом знання кожної конкретної людини, зберігаються в **бібліотеках, банках даних, в комп'ютерних меражах** здебільшого в письмовій формі, але дедалі частіше й в інших формах — візуальній, аудіальній тощо.

Знання кожної конкретної людини завжди часткові, неповні. Як людині так і людству загалом властиве прагнення до збільшення обсягу знань. Людина при цьому може звернутися до знань людства, але їй також притаманне експериментування, дослідження невідомих ситуацій, збагачення особистого досвіду. Людство загалом намагається збагатити знання через **науку**. Древні зображали знання людства у вигляді круга: всередині відоме, зовні — невідоме, а межа між відомим та невідомим позначає пізнання.

Тема 8. Соціологія знання як чинник формування конструктивного мислення

При самостійному опануванні навчального матеріалу доцільно звернути увагу на *наступні аспекти*:

Глобалізаційні процеси значно посилюють конкуренцію на світовому ринку праці, що примушує студентів вищих навчальних закладів більш ґрунтовно опановувати фахові дисципліни. Разом з тим наявність тільки фахових компетенцій не завжди і не всюди може бути вирішальною у отриманні місця праці (посади) у престижних організаціях чи фірмах чи досягненні професійного успіху. У сучасних умовах обов'язковими для молодих фахівців є і соціальні компетенції, тобто вміння розуміти соціальний характер суспільних явищ і процесів, моніторити конкурентне середовище, знаходити оптимальні шляхи досягнення поставлених цілей, а також мати навички соціальної комунікації в різних життєвих ситуаціях, насамперед у сфері реалізації трудових відносин. Звісно, що соціальні компетенції формуються у процесі оволодіння соціологічними дисциплінами. Варто зазначити, що однією з проблем, що постала перед вищими навчальними закладами у процесі імплементації нового Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), є недостатня актуалізація обов'язковості викладання соціологічних дисциплін як базових для підготовки молодих фахівців. У деяких вищих навчальних закладів вони переносяться до розряду «за вибором студентів» або до факультативних. Така позиція свідчить про недостатнє розуміння окремими адміністративними працівниками вищів ролі соціологічних дисциплін у підготовці студентства до самостійної суспільно- значущої діяльності. Двадцятирічний досвід викладання соціологічних дисциплін у вищому педагогічному закладі дає підстави стверджувати, що саме соціологія формує у студентів не тільки соціальні навички реалізації своїх професійних здібностей, але й соціологічні знання, які є незамінним інструментом пізнання та сприйняття викликів сучасності, що обумовлені темпоральністю та швидкозмінюваністю політичної, економічної та соціально-технологічної сфери життєдіяльності суспільства. Соціологічні знання, як зазначав Н.Смелзер, формуються шляхом наукового аналізу і творчого емпіричного пошуку на чотирьох рівнях людських стосунків-комунікацій: мікро-, мезо-, макро- і глобальному на основі трьох соціологічних орієнтацій: наукової,

гуманітарної і художньої. Під науковою орієнтацією Н.Смелзер розумів дослідження, які зосереджені на природних законах і логічно замкнутах теоретичних формулюваннях; під гуманітарною - дослідження, які зосереджені на людській суті, враховуючи благополуччя людей, законність, справедливість і страждання; під художньою - естетичне ставлення до предмета або акцент на моделі і на використанні знань, як в "мистецтві медицини" або "мистецтві можливого" [1, с.100-101]. Саме ці три орієнтації, на думку ученого, складають значні моральні і інтелектуальні середовища соціології і частини соціологічної справи як такої в процесі вивчення особи, яка зорієнтована на зовнішній, соціальний світ (мікросоціологічний рівень); груп, офіційних організацій, соціальних рухів і інституцій (мезосоціологічний рівень); суспільства в цілому (макросоціологічний рівень) і світу (глобальний рівень). А це означає, що соціологічні знання імпліцитно пов'язані із мисленням, зокрема соціологічним, оскільки розвивають пізнавальні здібності студентів і розкривають їх мисленеві можливості. Як відомо, мислення є складним пізнавальним процесом, що дозволяє людині за допомогою мозку відбивати навколишній світ, а відтак воно, по-перше, є опосередкованим пізнанням, яким людина користується тоді, коли об'єктивні зв'язки і стосунки приховані і їх не можна виявити безпосередньо і вона звертається до різних розумових операцій, наприклад, порівняння, аналізу, зіставлення фактів, узагальнення і тому подібне; по-друге, воно є пізнанням стосунків і закономірних зв'язків між предметами і явищами навколишнього світу і, по-третє, узагальненим пізнанням дійсності. Вихідною формою мислення є думка, судження. Характер думок і суджень, які висловлюють студенти в процесі освоєння як природничих, технічних, так і соціогуманітарних дисциплін, свідчить про рівень розвитку їх розумових здібностей, зокрема уміння пізнавати об'єктивну реальність, зіставляти факти і порівнювати їх якості, моделювати життєві ситуації, шукати оптимальні шляхи реконструювання умов життя для задоволення людських потреб, які невинно зростають. І чим глибше студенти розуміють зміст явищ і процесів соціальної дійсності, їх причинно-наслідкові зв'язки, тим більш конструктивним і гнучким буде їх мислення стосовно адаптації до навколишнього світу та його локальних і глобальних змін. Наукові розробки у сфері когнітології – науки про механізми моделювання мислення, підтверджують тезу про те, що знання про навколишній світ накопичується не пасивно, воно активно конструюється суб'єктом пізнання, а функція пізнання, у свою чергу має адаптаційний характер і слугує для організації досвіду, а не для відкриття онтологічної реальності. Таким чином, в умовах глобалізаційних процесів життєво необхідною є соціологічна підготовка студентів у вищих навчальних закладах будь-якого профілю, оскільки вона формує соціологічні знання, які, в свою чергу, розвивають і теоретичне і конкретно-дійове мислення як узагальнене пізнання навколишнього світу. Завдяки соціологічним знанням формується здатність студентів пізнавати і розуміти об'єкти соціальної реальності шляхом їх моделювання, побудови чи перевірки їх існування, що розвиває конструктивність їх мислення, сприяє накопиченню соціального досвіду і використання його для адаптації до мінливого, часом небезпечного і непередбачуваного світу.

Основна література: [2, 7, 8, 10, 19].
Додаткова література: [3, 8, 14, 21].

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Причини проблематизації статусу соціології знання в 1930-40 рр.
2. Розвиток соціології знання в межах структурного функціоналізму.
3. Визначення завдання соціології знання за Р. Старком.
4. Реалізація ідеї соціології знання на рівні мікро аналізу (Ф.В. Знанецький, Д. Сільвермен).
5. Причини дисциплінарної кризи соціології знання.
6. «Постсоціальні» дослідження науки (Е. Пікеринг, К. Кнорр-Цетіна, Б. Латур, Л. Лаудан, У. Ньютон-Сміт).
7. Повсякденне знання та конструювання соціальної реальності (П. Бергер, Т. Лукман).
8. Концепт соціального запасу знання.
9. Методики етнометодології у вивченні структур повсякденного знання (Г. Гарфінкель).
10. Когнитивна соціологія А. Сікурела.
11. Вплив постпозитивістської ідеї на соціологію знання.
12. Визначте основні ідеї «сильної програми» соціології знання.
13. Соціологія як окрема галузь соціології знання.
14. Концепція зміни «епістеми» М. Фуко.
15. Нові перспективи для розвитку соціології знання в постнекласичний період.
16. Спроби інтеграції в соціологію знання ідей теорії комунікативної дії, теорії поля, теорії референцій.
17. Предмет соціології знання.
18. Відмінність соціології знання від гносеології та епістемології.
19. Яке коло проблем соціології знання визначено в концепції Р. Мертона?
20. Як обґрунтовує історичний характер знання К. Мангейм?
21. Як визначає предмет соціології знання П. Бурд'є?
22. Різниця між соціологією знання та соціологією науки?
23. Визначте місце соціології знання серед гуманітарних дисциплін.
24. Завдання, що постають перед соціологією знання на початку ХХІ ст.?
25. Вплив розвитку філософських концепцій на формування соціології знання.
26. Що означає конструювання об'єкта пізнання за І. Кантом?
27. Як визначали відмінність природничих та соціальних наук неокантіанці?
28. Ідеї філософії життя, що вплинули на предметне поле соціології знання.
29. Ракурси знання, що досліджуються в межах феноменологічної традиції.
30. Предмет і основне проблемне поле соціології знання в межах структурного функціоналізму

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет соціології знання.
2. Специфіка предмету соціології знання. Відмінність соціології знання від гносеології та епістемології.
3. Коло проблем соціології знання в концепції Р. Мертона.
4. Обґрунтування історичного характеру знання в концепції К. Мангейма.
5. Визначення предмету соціології знання П. Бурд'є.
6. Відмінність соціології знання від соціології науки.
7. Місце соціології знання серед гуманітарних дисциплін.
8. Завдання та актуальні питання соціології знання на початку XXI ст.
9. Екзистенціальна обумовленість знання.
10. Історико-соціальна обумовленість знання.
11. Вплив на формування соціології знання філософських концепцій?
12. Конструювання об'єкта пізнання в концепції І. Канта.
13. Соціологія знання М. Шелера та її вплив на сучасну соціологію знання та культури.
14. Розмежування соціології знання та соціології науки.
15. Сильна програма соціології знання.
16. Критична традиція в соціології знання.
17. Проблемні питання соціології знання поставлені в символічному інтеракціонізмі.
18. Феноменологічна традиція в соціології знання.
19. Розвиток соціології знання в межах структурного функціоналізму.
20. Два напрямки соціології знання в концепції К. Мангейма
21. Дисциплінарна криза соціології знання. Шляхи її подолання.
22. Роль знань в конструюванні соціальної реальності.
23. Підвищення позанаукових «форм суспільної свідомості» до статусу знання в концепціях М. Шелера, А. Шюца, П. Бергера, Т. Лукмана.
24. Соціальні характеристики наукової професії.
25. Дослідження наукових колективів. Типи комунікації в ході дослідницької взаємодії.
26. Проблеми та тенденції наукової політики початку XXI ст.
27. Знання та влада. Археологія знання М. Фуко
28. Знання як основний ресурс в сучасному суспільстві.
29. Ідеал відкритого знання та його соціальні наслідки.
30. Передумовами виникнення соціології знання за К. Мангеймом.
31. Основні форми знання за М. Шелером.
32. Види співвідношення знання і суспільства в концепції М. Шелера.
33. Аксиоми соціології знання за М. Шелером.
34. Проблема істини в концептуальних побудовах К. Мангейма.
35. К. Мангейм: «домінуюча модель мислення».
36. Причини проблематизації статусу соціології знання в 1930-40 рр.
37. Розвиток проблем соціології знання в працях Р. Старка.
38. Розвиток ідей соціології знання на рівні мікроаналізу (Ф.В. Знанецький, Д. Сільвермен).

39. Причини дисциплінарної кризи соціології знання.
40. «Постсоціальні» дослідження науки (Е. Пікеринг, К. Кнорр-Цетіна, Б. Латур, Л. Лаудан, У. Ньютон-Сміт).
41. Повернення цікавості до соціології знання в 1970-80 рр.
42. Соціологічно орієнтовані концепції в постпозитивістській філософії науки (Т. Кун, С. Тулмін, І. Лакатос)
43. Соціологічно орієнтовані концепції в постпозитивістській філософії науки (М. Полані)
44. Соціологічно орієнтовані концепції в постпозитивістській філософії науки. Методологічний анархізм П. Фейерабенда.
45. Повсякденне знання та конструювання соціальної реальності (П. Бергер, Т. Лукман).
46. Концепт соціального запасу знання.
47. Методики етнометодології у вивченні структур повсякденного знання (Г. Гарфінкель).
48. Когнітивна соціологія А. Сікурела.
49. Вплив постпозитивістських ідей на соціологію знання.
50. Основні ідеї «сильної програми» соціології знання.

ПИТАННЯ НА ЕКЗАМЕН

1. Соціологія знання як соціальний феномен формування української свідомості
2. Класифікація знань
3. Декларативні знання.
4. Процедурні знання.
5. Наукові знання. Ненаукові знання.
6. Теретичні знання. Критерії науковості.
7. «Народна наука» як особлива форма позанаукового і ірраціонального знання.
8. Особливі знання.
9. Формалізовані знання.
10. Суб'єктивно-об'єктивні знання.
11. Управління знаннями.
12. Рівні соціологічних знань
13. Теоретичний і емпіричний рівень соціологічних знань.
14. Орієнтація соціологічних досліджень: фундаментальні і прикладні.
15. Макро- і мікрорівні соціологічного знання.
16. Рівні соціологічних знань.
17. Роль знання у житті людства
18. Мислення. Філософія свідомості.
19. Когнітивна наука.
20. Банки даних. Комп'ютерні мережі.
21. Форми зберігання знань.
22. Збагачення знань через науку.
23. Соціологія знання як чинник формування конструктивного мислення
24. Соціальні компетенції.

25. Моніторинг конкурентного середовища.
26. Навички соціальної комунікації.
27. Соціологічні орієнтації: наукова, гуманітарна і художня.
28. Моральне середовища соціології
29. Інтелектуальне середовища соціології.
30. Теоретичні основи становлення соціологічного знання
31. Етапи становлення і розвитку соціологічного знання
32. Протосоціологічний період.
33. Протосоціологічні погляди доби Відродження.
34. Протосоціологічні погляди епохи Просвітництва.
35. Класичний період у розвитку світової соціології
36. Поняття «соціології знання»
37. Теорії та концепції.
38. Спеціальні соціологічні теорії.
39. Емпірична соціологія.
40. Знання. Види знань.
41. Соціологія знання
42. Об'єкт соціологічного знання
43. Позитивізм.
44. Предмет та об'єкт соціології.
45. Специфіка соціологічного знання.
46. Соціальна система
47. Визначення структури соціологічного знання
48. Система соціологічного знання.
49. Структура соціологічного знання.
50. Загальні соціологічні теорії.
51. Спеціальні соціологічні теорії.
52. Галузеві соціологічні теорії.
53. Емпіричні соціологічні дослідження.
54. Конкретно-соціологічні (емпіричні) дослідження.
55. Функції соціології.
56. Форми знань.
57. Джерела знань.
58. Становлення соціологічних знань.
59. Конструктивне мислення.
60. Наукове мислення.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль 1. Теоретичні основи становлення соціологічного знання

1. Написати есе на тему «Визначення структури соціологічного знання»
2. Скласти хронологічну таблицю розвитку та становлення соціологічного знання

Модуль 2. Соціологія знання як соціальний феномен формування української свідомості

1. Підготувати конспект класифікації соціологічних знань

2. Написати есе на тему «Соціологія знання як чинник формування конструктивного мислення»
3. Скласти таблицю «Рівні соціологічних знань»
4. Роль знання у житті людства

ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОГРАМНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Основою оволодіння матеріалом з курсу «Соціологія знання» є систематична, активна та самостійна робота над вивченням навчальної, наукової, спеціальної літератури, вирішенням ситуаційних завдань та задач із навчальних тем дисципліни, підготовкою доповідей та наукових повідомлень, виконанням контрольних робіт. Засвоєння матеріалу сприятиме розвитку індивідуальних умінь і здібностей слухачів у роботі з першоджерелами та підручниками.

Вибираючи тему контрольної роботи, студент на власний розсуд опрацьовує одну або три із запропонованих тем, що викликала б інтерес або була пов'язана з практичною діяльністю, а також сприяла максимальному застосуванню знань та набуттю практичного досвіду. Одна тема обирається в разі значного обсягу віднайденого матеріалу, три — в разі обмеженого обсягу матеріалів з кожної окремої теми.

При підготовці відповідей на питання контрольної роботи студент повинен ознайомитись з навчальними посібниками зі списку літератури, а також самостійно віднайти літературу з відповідного питання, окремі глави чи розділи ретельно вивчити (прочитати, зрозуміти, за- конспектувати).

У контрольній роботі потрібно дати відповіді на кожне питання і зробити стислий висновок.

Для підготовки відповідей потрібно також вивчити не тільки навчальну літературу, а й першоджерела — твори соціологів, які варто прочитати і зрозуміти їх основні ідеї. Адже підготовка контрольної роботи — це не тільки конспектування навчальної літератури, а й творчий процес. Саме тому відповіді на питання повинні бути досить повними, самостійними, відображати рівень загальної культури та спеціальних знань студентів.

Обсяг контрольної роботи – 8–12 сторінок друкованого тексту, відповідно вдвічі більше — рукописного. На початку роботи потрібно вказати тему (або теми) роботи та викласти її план, який відбиватиме структуру роботи (чіткий порядок побудови тексту, зв'язок між окремими частинами). Структура контрольної роботи має бути такою: титульний лист (назва навчального закладу, факультет; дисципліна, з якої виконується робота; варіант контрольного завдання; прізвище, ім'я та по батькові студента, який виконав контрольну роботу; прізвище, ім'я та по батькові викладача, який має перевірити контрольну роботу; місто та рік її виконання); план роботи; вступ (де викладено актуальність та основні положення теми (або тем), об'єкт і предмет аналізу); основна частина (основний зміст розглянутих питань); висновки; список використаної літератури (вказати використані навчальні посібники та додаткову літературу).

Особливу увагу слід приділити оформленню контрольної роботи. Вона повинна бути виконана охайно, ретельно. Кожна відповідь має розпочинатися з назви питання, а закінчуватися коротеньким висновком. Кожен розділ починається з нової сторінки. Всі сторінки мають бути пронумеровані (окрім першої — титульної) відповідно до плану.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента передбачає: роботу із основною літературою; пошук та опрацювання додаткової літератури; конспектування, складання тез; кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків); написання рефератів, доповідей, звітів; виступ із повідомленнями на семінарських заняттях; виконання вправ; виконання письмових контрольних робіт; виконання модульних тестових завдань, завдань за допомогою ЕОМ.

У ході роботи над певною темою в межах модулю доцільно працювати в такій послідовності:

1. З'ясувати місце теми у модулі, встановити зв'язок з попередньою темою, визначити питання для опрацювання.
2. Добрати основну та допоміжну літературу.
3. Прочитати та проаналізувати літературу, викласти зміст теми у вигляді конспекту у робочому зошиті.
4. З'ясувати зміст основних понять, що вивчаються в межах теми, і зафіксувати його у довідковій літературі.
6. Відповісти на питання для самоконтролю та виконати відповідні завдання.
7. Обрати тему для доповіді на семінарському занятті й підготувати виступ.
8. Виконати індивідуальне завдання за модулем навчальної дисципліни.

При опрацюванні літератури слід порівняти погляди різних дослідників на розв'язання певної проблеми. У ході конспектування доцільно скористатися схемами й таблицями, запропонованими науковцями, або самостійно закодувати інформацію.

У разі необхідності радимо звернутися до викладача за консультацією.

Література

Основна:

1. Білоус В. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. — К. : КНЕУ, 2002. — 140с.
2. Брегеда А. Соціологія: Навч. метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Київський національний економічний ун-т. — К., 1999. — 123с.
3. Вербець В. Соціологія: теоретичні та методичні аспекти: Навч.-метод. посіб. / Рівненський держ. гуманітарний ун-т. — Рівне : РДГУ, 2005. — 202с.
4. Герасимчук А. Соціологія: Навчальний посібник/ Андрій Герасимчук, Юрій Палеха, Оксана Шиян,; Ред. В. Я. Пипченко, Н. М. Труш. -3-є вид., вип. й доп.. -К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2003. -245 с.
5. Дворецька Г. Соціологія: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. — 2-ге вид., перероб.і доп. — К. : КНЕУ, 2002. — 472с.
6. Дев'ятко І. Ф. Р. Мертон і його теорія середнього рівня // Історія теоретичної соціології: в 4 т. / Йод ред. Ю. Н. Давидова. М. : Канон, 1997. Т. 3. С. 250-270.
7. Додонов Р. Соціологія: Навч. посібник для курсантів і студ. вищих навч. закл. МВС України / Донецький юридичний ін-т МВС при Донецькому національному ун-ті. — Донецьк, 2005. — 224с.
8. Жоль К. Соціологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. — К. : Либідь, 2005. — 440с.
9. Лукашевич М. Соціологія : Базовий курс: Навчальний посібник/ Микола Лукашевич, Микола Туленков,; . -К.: Каравела, 2005. -310 с.
10. Макеєв С. Соціологія: Навч. посібник / Сергій Олексійович Макеєв (ред.). — 2.вид., випр. і доп. — К. : Знання, 2003. — 454с.
11. Попова І. Соціологія: Пропедевтичний курс : Підручник для студ. вузів/ Ірина Попова,; Пер. з рос. В.П.Недашківський. -2-е вид.. -К.: Тандем, 1998. – 270 с.
12. Сасіна Л. Соціологія : Навчальний посібник/ Людмила Сасіна, Наталя Мажник; М-во освіти і науки України, Харківський нац. економічний ун-т. -Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. -206 с.
13. Соціологія : Підручник/ Н. П. Осипова, В. І. Астахова, В. Д. Воднік та ін.; За ред. Н. П. Осипової; М-во освіти і науки України. -К.: Юрінком Інтер, 2003. -335 с.
14. Соціологія : Підручник/ Ред. Віктор Георгійович Городяненко, -2-ге вид., перероб. і доп.. -К.: Академія, 2002. -559 с.
15. Соціологія : Терміни. Поняття. Персоналії. Навч. словник-довідник для студентів/ Укл.: В.М.Піча, В.М.Піча, Н.М.Хома; Соціологічна асоціація України . -К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. -474 с.
16. Соціологія: Короткий енциклопедичний словник/ Під заг. ред. В.І.Воловича. -К.: Укр.Центр духовн.культури, 1998. -727 с.
17. Соціологія: підручник для вузів / під ред. проф. В. Н. Лавриненко. М. : ЮНИТИ Данло, 2005. С. 18.

18. Цоколов С.А. Конструктивный дискурс как философско-методологическая основа изучения когнитивных функций головного мозга (нейробиологический конструктивизм Герхарда Рота) // Сознание и физическая реальность. –2000. - № 6. – Т. 5. – С.2-17.

19. Черниш Н. Соціологія : Курс лекцій/ Наталія Черниш,; Львівський нац. ун-т ім. І.Франка. -3-є вид., перероблене і доп.. -Львів: Кальварія, 2003. – 540 с.

20. Smelser Nejl J. Problematics of Sociology. The Georg Simmel Lectures, 1995. - BerkleyLos Angeles-London: Universitz of Kalifornia Press. – 1997.

Додаткова:

1. Андрущенко В. Вища освіта у пост-болонському просторі: спроба прогностичного аналізу. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/philedu/2005_2/2005_02_0005.pdf

2. Белова Л.О. Виховна система сучасного ВНЗ: соціологічні аспекти аналізу: Автореф. дис... д-ра соціол. наук: 22.00.04 / Л.О. Белова ; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2005. — 35 с. — укр.Каталоги НБУВ[Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

3. Біденко Н. Розвиток загальної середньої освіти України в період незалежності. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz_i/Ist/2009_12/statty/24.pdf

4. Бурганова Л. А. Концепция образования Л. Уорда. - [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://z3950.ksu.ru/phil/0708132/135-138.pdf>

5. Дюркгейм Э. Педагогика и социология [Електронний документ]. – Режим доступу: http://rumagic.com/ru_zar/sci_psychology/dyurkgeym/0/j23.html

6. Епихина Ю. Б. Система образования в социологии М. Вебера // Теория и практика общественного развития. – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://teoria-practica.ru/-2-2011/sociologiya/epikhina.pdf>

7. Загарницька І. Дошкільна освіта в контексті пріоритетів державної освітньої політики України. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VIrd/2010_11/3.pdf

8. Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

9. Закон України «Про дошкільну освіту». – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

10. Закон України «Про загальну середню освіту». – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_02/

11. Закон України «Про освіту». – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

12. Зарубежная школа и педагогика в первой половине XX века / А. Джурицкий. – История зарубежной педагогики. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/Djurin/10.php

13. Мангейм К. Образование, социология и проблемы общественного сознания. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/aver/08.php

14. Мариненко З. В. Вища освіта України в історичних та сучасних аспектах. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vknukim_ped/2009_20/Marine nko_Z.V.pdf
15. Парсонс Т. Революція в освіті та новітня стадія модернізації / Т. Парсонс. Система сучасних суспільств. - [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Parsons/
16. Півнева Л. М. Глобалізація та зміни у вищій освіті: український контекст. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Polzap/2010_2/10plmouk.pdf
17. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/18651015/psihologiya/teoriya_vihovannya
18. Соціологія виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bib.convdocs.org/Лукашевич>
19. Соціологія виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/14210923/sotsiologiya/sotsiologiya_vihovannya
20. Старицька О. П. Важливість інноваційного розвитку вищої освіти при інтеграції в європейське освітнє співтовариство. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2012_1/29.pdf
21. Танчин І.З. Конфлікт поколінь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libfree.com/166127015_sotsiologiyakonflikt_pokolin.html
22. Топольник Я. В. Визначення поняття «самоосвіта» як психолого-педагогічна проблема. – Вісник Черкаського університету. – 2012. - №20 (233). – С. 96-102. // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/ped/2012_233/N233p096.pdf
23. Шевченко Л. С. Вища освіта: політика «розподілу витрат» та її ризики в Україні. – [Електронний документ]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vnyua_etp/2011_2/02_Shevc.pdf